УДК 378.096.4(477.53)
DOI: http://doi.org/10.5281/zenodo.2178291

АНАСТАСІЯ САВЧЕНКО
ORCID: https://orcid.org/ 0000-0003-2688-0854
(Полтава)

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА В.К. СИДОРЕНКА ПОЛТАВСЬКОГО ПЕРІОДУ

У статті розкрито бачення В. Сидоренком підготовки вчителя трудового навчання та креслення. Показано розуміння ним даної проблеми як засобу удосконалення трудового навчання школярів; викладена коротка біографія вченого та його наукове становлення. Розкрито суть співпраці академіка з викладачами факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка, його внесок у розвиток технологічної освіти. Опрацьовано та викладено зміст науково-педагогічної спадщини В.Сидоренка.

Ключові слова: *вчитель трудового навчання (технології), науково-педагогічна спадщина В. Сидоренка, умови забезпечення професійної мобільності вчителя, теоретико-методологічні проблеми трудового навчання та технологій, підготовка докторів і кандидатів педагогічних наук, внесок у розвиток технологічної освіти, система трудової підготовки.*

Постановка проблеми. В останні десятиліття ХХ – на початку ХХІ століття в Україні започатковано цілу низку досліджень, предметом наукового пошуку яких є персоналії. Це цілком логічно, оскільки від активної діяльності певних осіб залежить хід нашої історії та позитивні зміни нашого суспільства. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед таких персоналій, зокрема, слід назвати А. Макаренка, В. Сухомлинського, І. Ткаченка, О. Захаренка, Д. Тхоржевського та ін. Вибір саме цих постатей не є випадковим, адже вони визначали й реалізовували на практиці стратегічні завдання трудової підготовки підростаючого покоління. До таких постатей належить і Віктор Костянтинович Сидоренко (1951-2013) – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України [3], Відмінник освіти України (2000 р.), нагороджений почесними відзнаками низки педагогічних університетів України, Почесними грамотами МОН (2002 р., 2005 р.) і АПН (2006 р.) України, знаком МОН України «За наукові досягнення» (2005 р.), Почесною Грамотою Верховної Ради України (2006 р.) [5].

Виклад основного матеріалу дослідження. Професор В. Сидоренко був відомим спеціалістом у галузі загальнотехнічної та графічної підготовки учнівської і студентської молоді. Його наукові публікації, навчальні та методичні посібники присвячені актуальним проблемам трудового навчання та навчання технологій школярів, їх професійного самовизначення та розумового розвитку [1].

Народився Віктор 27 лютого 1951 року в місті Біла Церква Київської області. З 1968 по 1971 рік навчався в Київському технікумі радіоелектроніки. Потім поступив на механіко-машинобудівний факультет Київського ордена Леніна політехнічного інституту, який закінчив 1977 році. Працював інженером кафедри інструментального виробництва того ж інституту.

Подальша трудова діяльність В. Сидоренка була нерозривно пов'язана з нинішнім Національним педагогічним університетом імені М. П.Драгоманова, де він пройшов шлях від асистента (1977) до професора (1996), завідувача кафедри трудового навчання і креслення (2000).

У 1987 році він став кандидатом педагогічних наук, у 1995 – доктором педагогічних наук. У 1988 році отримав учене звання доцента, у 1997 – професора. У 2003 році Віктора Костянтиновича обрано членом-кореспондентом АПН України.

З 2009 року В. Сидоренко працював у Національному університеті біоресурсів і природокористування України.

З 2004 року життєдіяльність ученого була пов'язана з Пів-денноукраїнським регіональним інститутом післядипломної освіти педагогічних кадрів (нині КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»), де в різні роки за сумісництвом він обіймав посади професора кафедри менеджменту освіти, професора кафедри педагогіки і психології, був активним членом редакційних колегій науково-методичного журналу «Таврійський вісник освіти» та фахового збірника наукових праць «Педагогічний альманах», допомагав створювати аспірантуру і докторантуру, надавав консультації молодим науковцям, виступав з доповідями перед учителями та ін. [2].

Найвідповідальнішим аспектом своєї діяльності В.К. Сидоренко вважав керівництво рідною йому кафедрою трудового навчання і креслення НПУ імені М.П. Драгоманова, яку він очолював з 2000 р. За роки керівництва кафедрою йому вдалося згуртувати колектив, який по праву є науковим лідером в галузі теорії та методики трудового навчання в Україні. Багато зусиль докладав Віктор Костянтинович до вдосконалення навчально-виховного процесу на рідному педагогічно-індустріальному факультеті НПУ імені М. П. Драгоманова, який із його ініціативи свого часу було реорганізовано в Інститут гуманітарно-технічної освіти.

Він був видатною персоною у галузі технологічної освіти. В. Сидоренко тісно співпрацював з усіма педагогічними вишами України, зокрема з Полтавським національним педагогічним університетом імені В.Г.Короленка. Перше знайомство академіка з Полтавським національним педагогічним університетом імені В.Г.Короленка (на той час Полтавський педагогічний інститут ім. В.Г.Короленка) відбулося ще у 90-х роках минулого століття. Він вперше завітав на педагогічно-індустріальний факультет (зараз факультет технологій та дизайну). Завдяки працелюбному колективу викладачів, співробітників і студентів факультет технологій та дизайну має своє неповторне обличчя й повагу ректорату й органів освіти Полтавщини та України. Через це і В. Сидоренко не лишився байдужим та почав тісно співпрацювати з викладачами факультету. Саме період з 1995 по 2013 рік і був – роками активної наукової діяльності академіка.

Викладацька робота В.К. Сидоренка була тісно пов'язана з творчим пошуком шляхів розв'язання та науковими дослідженнями багатьох актуальних педагогічних проблем. Його наукові праці, навчальні та методичні посібники присвячені сучасним проблемам трудового навчання та навчання технологій школярів, їх професійного самовизначення та розумового розвитку. Він був ініціатором проведення в Україні комплексних досліджень в галузі розвитку науково-технічної творчості студентської молоді та методології науково-педагогічних досліджень. Широкого визнання набула його концепція залучення студентської молоді до науково-дослідницької діяльності, втіленням якої стали принципово нові навчальні дисципліни та навчальні посібники з основ наукових досліджень для вищих педагогічних навчальних закладів [4].

Як фахівець в галузі теорії та методики навчання графічним дисциплінам школярів та студентів вищих закладів освіти, професор В. Сидоренко мав авторитет в широких науково-педагогічних колах України та за її межами.

Тривалий час професор В.Сидоренко проводив глибокі теоретичні дослідження проблем графічної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних училищ та студентів вищих навчальних закладів. Завдяки цьому всебічно обґрунтовано дидактичні основи курсу креслення, встановлено закономірності формування графічних знань та умінь. Це стало основою переконливого доведення, що шкільний курс креслення слід розглядати як обов'язковий елемент загальної середньої освіти, а вузівський – як складову професійної підготовки фахівця [5].

Професором В. Сидоренко вперше було зроблено акцент на необхідність формування графічної культури школярів. Важливе місце у цьому відведено рівню сформованості графічних знань і вмінь, які можуть виступати засобом пізнання навколишнього світу. Але ці знання і вміння не повинні бути статичними. Це означає, що володіючи високим рівнем графічних знань і вмінь, школяр за кожним графічним зображенням, за кожною лінією чи умовним позначенням на ньому повинен «бачити» реальний просторовий образ, уміти пов'язати його з реальним об'єктом навколишньої дійсності. У більш широкому розумінні графічна культура повинна відображати здатність людини прогнозувати, планувати і коригувати свої дії, будувати процес діяльності в образах, а потім вже втілювати його в реальні дії чи процеси. Дослідження В. Сидоренком механізмів формування графічних знань та вмінь довели, що уміння створювати в уяві образи об'єктів діяльності і оперувати ними – характерна особливість інтелекту людини. Вона полягає у можливості до-

вільно актуалізувати образи на основі заданої графічної інформації (у процесі розв'язування конкретної задачі), видозмінювати їх під впливом різних умов (навчальних чи виробничих) або за власною ініціативою, вільно перетворювати їх і на цій основі створювати нові образи, суттєво змінені порівняно з початковими. Тому є всі підстави вважати, що графічна культура школяра у певній мірі може сприяти його розумового розвитку [5].

Завдяки науковим доробкам Віктора Сидоренка в Україні вперше почали проводити учнівські олімпіади з креслення. Академік щедро ділився усіма своїми працями і знаннями з викладачами Полтавського педагогічного вишу. Завдяки чому Полтавська обласна учнівська олімпіада з креслення і досі проводиться на базі педагогічного університету.

Наукові пошуки професора (це вчене звання В. Сидоренко отримав 1997 року) спрямовувалися на творче розв'язання таких проблем: оновлення змісту трудового навчання школярів, що знайшло відображення в розробленому під його керівництвом Державному стандарті освітньої галузі «Технологія»; розробка нормативних документів з підготовки вчителя трудового навчання; трудове навчання школярів, їх професійне самовизначення та розумовий розвиток; теорія та методика навчання школярів і студентів графічних дисциплін; науково-технічна творчість студентської молоді та методологія науково-педагогічних досліджень; інтеграційні процеси та закономірності в освіті; інформаційні технології у навчанні та ін. [3]. Так Віктор Костянтинович у співавторстві із деканом факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, професором В.П. Титаренко випустили підручники із трудового навчання для дівчат (для п'ятого, шостого та сьомого класів). Він також розробив підручники із шкільного курсу креслення. Неодноразово був співавтором методичних та наукових статей із викладачами Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка (Є. Кулик, Л. Гриценко, І. Савенко), друкував свої праці у збірнику вишу, був учасником науково-практичних конференцій, входив до редакційних колегій фахових видань Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка (зараз національний).

Найвагомішим науковим здобутком В. Сидоренка були його дослідження сучасних теоретико-методологічних проблем трудового навчання та технологій. Ним переконливо доведено, що в нових умовах соціально-економічного розвитку України існуюча система трудової підготовки учнівської молоді вичерпала свої можливості. Відбувається стрімка переорієнтація ціннісних орієнтирів в суспільстві, перебудова системи суспільного виробництва, що відображається відповідними змінами на ринку праці. Тому стає цілком очевидною невідповідність між традиційним змістом трудового навчанням і потребами суспільного розвитку. Разом з тим звичні для багатьох поколінь уявлення про зміст уроків трудового навчання стають причиною відвертого принизливого ставлення до ролі і місця трудової підготовки в системі загальної середньої освіти. До причин, що викликали незадоволеність у суспільстві існуючою системою трудового навчання, В. Сидоренко відносив: недостатню сформованість особистості учня до трудової діяльності у нових соціально-економічних умовах; відрив змісту трудової підготовки від потреб сучасного суспільства та ринку праці, недооцінку сучасних досягнень в галузі техніки і технологій; надмірну спрямованість трудового навчання на виробниче середовище і применшення інших життєво необхідних сфер діяльності – господарчої, надання послуг соціального обслуговування тощо; низьку інтелектуальну насиченість змісту предмету, що призвело до уповільнення саморозвитку учнів, а трудове навчання – до розряду другорядних у навчальному плані школи; розрив, який посилюється від класу до класу, між системами загальноосвітньої і трудової підготовки і знецінення її в очах учнів та їх батьків; недостатнє використання різноманітних форм організації трудового навчання, тощо [5].

Наукові ідеї В. Сидоренка добре відомі і в багатьох країнах Європи. За останні роки життя ним було започатковано співпрацю з вченими-педагогами із Великобританії, Німеччини, Польщі, Словаччини, Хорватії, Швеції. Показником такої співпраці були багаторазові спільні міжнародні конференції.

У багатьох педагогічних колективах вищих педагогічних закладів освіти України знали В. Сидоренка як принципового, вимогливого і разом з тим доброзичливого голову Державної екзаменаційної комісії чи експерта під час проведення атестаційних чи акредитаційних заходів.

Характерною рисою В. Сидоренка була його готовність щедро поділитись творчими здобутками з учнями та колегами. Він був частим гостем педагогічних колективів багатьох середніх загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих закладів освіти, до нього звертаються за порадами з усіх

куточків України. І в цьому він вбачав своє покликання – завжди поділитись ідеями зі своїми учнями і колегами, безкорисливо надати кваліфіковану пораду чи консультацію всім, хто звертається до нього. Тому і найвища нагорода для нього – визнання та авторитет серед учнів, колег, товаришів [5].

Значну увагу вчений приділяв роботі науково-методичної комісії з трудового навчання та секції трудової підготовки науково-методичної комісії з педагогічної освіти науково-методичної ради МОН України, які очолював. Під його керівництвом комісія та секція зробили вагомий внесок у розробку нормативних навчально-програмних документів з трудового навчання та технологій школярів із підготовки вчителів трудового навчання [3].

Професор В. Сидоренко в різні періоди був або головою, або заступником голови, або членом спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій, зокрема: в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Інституті професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України, Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Національному університеті біоресурсів і природокористування України, Чернігівському державному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка та ін.

Значну увагу приділяв підготовці науково-педагогічних кадрів – здійснював керівництво здобувачами наукового ступеня кандидата та доктора педагогічних наук, які успішно захищали дисертації з актуальних проблем теорії та методики трудової і графічної підготовки. Всього він підготував близько 100 науковців – кандидатів і докторів наук [4]. Серед них є викладачі факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, а саме:

Титаренко Валентина Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. У 2010 захистила докторську дисертацію на тему: «Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх учителів трудового навчання засобами українських народних промислів» зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. Є членом редакційної колегії науково-методичного журналу «Трудова підготовка в закладах освіти» та членом редакційної колегії серії «Бібліотека дизайнера». Автор понад 350 наукових праць. Титаренко В.П. – член науково-методичної комісії трудового навчання Міністерства освіти і науки України [4;6].

Кулик Євген Володимирович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри основ виробництва та дизайну. Докторську дисертацію зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти захистив у 2006 році в спеціалізованій вченій раді у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка [4].

Савенко Ігор Васильович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри основ виробництва та дизайну факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. У 2009 році на засіданні спеціалізованої вченої ради К79.053.02 Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка захистив кандидатську дисертацію на тему: «Зміст і методика профільного навчання старшокласників основам графічного дизайну» за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. Ним опубліковано більше 50 наукових та науково-методичних праць у фахових періодичних виданнях і матеріалах конференцій [1;6].

Гриценко Лариса Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Захистила дисертацію на тему «Формування графічних понять в учнів 8-9-х класів на уроках креслення» зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання креслення у 2004 році в спеціалізованій вченій раді в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова. У 2006 році отримала звання доцента кафедри теорії та методики трудового та професійного навчання. Є автором більше 100 наукових праць та 4 патентів на корисні моделі [4;6].

Борисова Тетяна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. У 2009 році захистила кандидатську дисертацію на тему «Ергономічна підготовка майбутніх учителів трудового навчання у процесі навчально-трудової діяльності» у спеціалізованій вченій раді при Чернігівському державному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка. Нею підготовлено та опубліковано понад 50 наукових праць [4].

Кузьменко Павло Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри основ виробництва та дизайну факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. У 2011 році захистив кандидатську дисертацію на тему «Методика інтегрованого навчання з нарисної геометрії і креслення майбутніх учителів технологій». Ним підготовлено та опубліковано понад 60 наукових праць [1;6].

Для багатьох учених з усіх куточків України були цінними поради та настанови Віктора Костянтиновича, який завжди намагався поділитися своїми ідеями з колегами та молоддю, допомогти їм. Особливо сприятливими для цього стали останні роки його життя, коли він поміж іншим обіймав посаду директора навчально-наукового центру підготовки та атестації наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Професор залишив нам багату спадщину – монографії, навчальні та методичні посібники для загальноосвітніх шкіл, профтехучилищ і вищих педагогічних закладів освіти, методичні рекомендації, авторські свідоцтва, програми навчальних дисциплін, словники, статті в зарубіжних і вітчизняних виданнях тощо (понад 350 наукових і навчально-методичних праць) [3].

Віктор Костянтинович Сидоренко був душею факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, адже він виклав всі свої знання, будучи науковим консультантом чи керівником, на допомогу викладачам полтавського вишу. Академік щедро ділився усіма своїми науковими доробками, високо цінував таку плідну співпрацю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зелюк В.В., Клепко С.Ф., Кіптілий І.О. Видатні вчені України та відомі науковці Полтавщини. Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти Полтавської області. // Упор. В.В. Зелюк, С.Ф. Клепко, І.О.Кіптілий. Електронне видання. – Полтава: ПОІППО, 2018 – 90 с.
2. Кузьменко В.В., Слюсаренко Н.В. Вогонь серця професора В.К. Сидоренка // Таврійський вісник освіти. – Херсон, 2013 – №4(44) . – С.278-280.
3. Кузьменко В.В., Слюсаренко Н.В. Життєвий шлях та наукові здобутки професора В.К.Сидоренка // Педагогічний альманах. – Херсон, 2014. – Випуск 24 – С. 270-277.
4. Кузьменко В.В., Слюсаренко Н.В. Професор В.К. Сидоренко та його наукова школа // Таврійський вісник освіти. – Херсон, 2011 – №1(33) . – С.263-272.
5. Тарасова Н.І., Шаленко Г.І. Член-кореспондент Академії педагогічних наук України Віктор Костянтинович Сидоренко: Біобібліографічний покажчик. Портрет. – Серія «вчені НПУ ім. М.П.Драгоманова».// Упоряд. Н.І. Тарасова, Г.І. Шаленко; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Наукова бібліотека; Інститут професійної освіти АПН України. – Київ: НПУ, 2007. – 28 с.
6. Титаренко В.П., Кулик Є.В., Цина А.Ю. Історія факультету технологій та дизайну//[за заг. ред. В.П. Титаренко]. – Полтава: ПНПУ, 2014. – 235 с.

REFERENCES

1. Zelyuk V.V., Klepko S.F., Kiptilyy I.O. Vydatni vcheni Ukrayiny ta vidomi naukovtsi Poltavshchyny. Metodychni rekomendatsiyi dlya zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity Poltavs'koyi oblasti.// Upor. V.V. Zelyuk, S.F. Klepko, I.O.Kiptilyy. Elektronne vydannya. – Poltava: POIPPO, 2018 – 90 s.
2. Kuz'menko V.V., Slyusarenko N.V. Vohon' sertsya profesora V.K. Sydorenka // Tavriys'kyy visnyk osvity. – Kherson, 2013 – №4(44) . – S.278-280.
3. Kuz'menko V.V., Slyusarenko N.V. Zhyttyevyy shlyakh ta naukovi zdobutky profesora V.K.Sydorenka // Pedahohichnyy al'manakh. – Kherson, 2014. – Vypusk 24 – S. 270-277.
4. Kuz'menko V.V., Slyusarenko N.V. Profesor V.K. Sydorenko ta yoho naukova shkola // Tavriys'kyy visnyk osvity. – Kherson, 2011 – №1(33) . – S.263-272.
5. Tarasova N.I., Shalenko H.I. Chlen-korespondent Akademiyi pedahohichnykh nauk Ukrayiny Viktor Kostyantynovych Sydorenko: Biobibliohrafichnyy pokazhchyk. Portret. – Seriya «vcheni NPU im. M.P.Drahomanova».// Uporyad. N.I. Tarasova, H.I. Shalenko; Natsional'nyy pedahohichnyy universytet imeni M.P. Drahomanova. Naukova biblioteka; Instytut profesiynoyi osvity APN Ukrayiny. – Kyyiv: NPU, 2007. – 28 s.

6. Tytarenko V.P., Kulyk YE.V., Tsyna A.YU. Istoriya fakul'tetu tekhnolohiy ta dyzaynu//[za zah. red. V.P. Tytarenko]. – Poltava: PNPU, 2014. – 235 s.

ANASTASIIA SAVCHENKO

SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL HERITAGE OF PROFESSOR V.K. SYDORENKO OF THE POLTAVA PERIOD

The article reveals V. Sydorenko's vision of training a teacher of labor education, technology training and drawing; the understanding of this problem is shown as a means of improving labor education and graphic preparation of schoolchildren. Briefly reviewed the biography of the scientist, pedagogical path and his scientific formation are briefly reviewed; the stages of scientific activity are analyzed, the didactic basis of the course of the drawing is substantiated; regularities of formation of graphic knowledge and skills are established; the emphasis is placed on the necessity of forming a graphic culture of pupils; the essence of cooperation between academician and teachers of the Faculty of Technology and Design of Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko, his contribution to the development of technological education. The results of complex research in the field of development of scientific and technical creativity, content of scientific and pedagogical heritage; the scientific searches of the professor are described; the main stages of life of V. Sydorenko, pedagogical views, teaching activity are analyzed. Much attention is paid to the Poltava period of the formation of V. Sydorenko, the training of scientific and pedagogical personnel. The basic aspect of activity in the field of technological education is revealed, the most important scientific achievement; V. Sydorenko's theoretical researches on problems of graphic preparation of students, scientific ideas of the professor are analyzed.

Keywords: *the teacher of labor education (technology), the scientific and pedagogical heritage of V. Sydorenko, the conditions for ensuring professional mobility of the teacher, the theoretical and methodological problems of labor training and technologies, the preparation of doctors and candidates of pedagogical sciences, the contribution to the development of technological education, the system of labor training.*

Одержано 12.09.2018р.